

INTEGRACIJSKA KRETANJA U POLJOPRIVREDI I PREHRAMBENOJ INDUSTRIJI NA PODRUČJU RAVNIH KOTARA

Udruživanjem u Poljoprivredni kombinat »Zadar«, organizacije poljoprivredne proizvodnje i prometa, započeli su u 1976. godini ozbiljniji integracijski procesi poljoprivrednog kompleksa Ravnih kotara. Ovo područje, koje zauzima prostor četiri sjeverno-dalmatinske komune Zadar, Biograd, Benkovac i Obrovac, čini prirodnu pogodnu cjelinu za razvoj mediteranske poljoprivrede. Dosadašnja razjedinjenost u sferi proizvodnje, prerade i prometa nije omogućavala da se učini značajniji korak naprijed u pravcu boljeg korištenja postojećih mogućnosti.

Prva saznanja koja smo dobili nakon udruživanja, potvrđuju konstatacije do kojih smo došli, da je ovo što radimo danas trebalo učiniti znatno ranije. Međutim, to što je propušteno moramo sada nadomjestiti s više napora u stvaranju čvrstih osnova za nastavljanje započetog procesa. Zato i smatramo važnim zadržati kontinuitet akcije u pravcu zacrtanog cilja, kojim treba postići udruživanje i onih subjekata koji nisu zahvaćeni dosadašnjim tokom ovog procesa.

Provedenim udruživanjem stvorena je radna organizacija u kojoj su najznačajniji potencijali primarne poljoprivredne proizvodnje društvenog sektora, te promet poljoprivrednih proizvoda i repromaterijala. Izvan kombinata ostali su prehrambena industrija, vinarije, rashladni kapaciteti i zadružni sektor.

Još u fazi dogovaranja osnovnih kriterija znali smo da je postavljanje što jasnijih ekonomskih odnosa između osnovnih organizacija najveća garancija i sigurnost njihove pojedinačne i zajedničke perspektive u kombinatu. Mogli bismo reći da se do udruživanja došlo uz pomoć normativnog sistema i društveno-političke akcije, a ekonomska osnova u međusobnim odnosima mora biti spona koja povezuje dijelove u cjelinu i potvrđuje prednost zajedništva.

Zato smo rukovodeći se prije svega logikom ekonomije i velikim značenjem međuzavisnosti dobro postavljene organizacijske strukture s jedne i ostvarenje zajedničkih ciljeva s druge strane, formirali radnu organizaciju kao najprikladniju formu. Uvažavajući ove postavke kao najbitnije za ostvarenje suštinskih promjena dogovorili smo da u samoupravni sporazum o udruživanju i druge normativne akte ugradimo temeljne elemente:

- osnovna organizacija udruženog rada treba biti polazni element čitave organizacijske strukture

Niko Jozić, dipl. inž.

Mihail Jelača, dipl. inž.

Poljoprivredni kombinat »Zadar«

Organizacijska struktura kombinata

OOUR	Djelatnost	Ukupan prihod	Dohodak	Broj rad.
1. Voćar. - vinogr. Baštica	Voćar. vinogr. proizvodnja	42.588.000	31.295.000	320
2. »Vrana« Biograd	Povrt., cvjeć. ratar. i stoč. proizvodnja	112.023.000	50.871.000	730
3. »Plodine« Zadar	Promet polj. proizv. i ost. prehram. roba	387.471.000	45.750.000	580
4. »Agraria« Zadar	Promet reprom. mater. i opreme za poljopriv.	107.805.000	8.681.505	70
5. »Pakoštane« Pakoštane	Turizam i kooperacija	62.343.000	7.260.400	64
		839.701.000	146.307.905	1.764
6. Radna zajednica zajed. službi				64
				1.790

- osnovne organizacije povezati zajedničkim interesima odnosno da međusobni odnosi i učešće u zajedničkom proizvodu budu na dohodovnom principu
- objedinjavanjem zajedničkih funkcija osigurati kontinuitet i efikasnost provođenja zajedničkih ciljeva
- ugraditi elemente solidarnosti

Teško je po značenju izdvojiti bilo koji od ovih elemenata, jer su svaki za sebe a i kao cjelina vrlo važni, ipak smatramo da je objedinjenost zajedničkih funkcija bitna za ostvarenje ovih drugih, jer od svakodnevnog provođenja u život dogovorenih kriterija ovisi stabilnost čitave strukture. Dosašnja iskustva potvrdila su opravdanost ovakvog postavljanja i ukazuju na potrebu daljnjeg dograđivanja.

Polazeći od stanovišta da osnovna organizacija udruženog rada bude polazni element, postavili smo kao primarni zadatak što brže i uspješnije samoupravno i organizacijsko prestrukturiranje u skladu s postavljenim kriterijima. I mada to nije bilo lako, posebno u organizacijama koje su nastale spajanjem iz više dijelova, a radi se i o relativno kratkom periodu, uočavaju se pozitivni rezultati koji ne samo da potvrđuju opravdanost procesa, već i postavljenu organizacijsku formu.

Osnovni kriteriji koji su bili polazište za određivanje broja, veličine i sadržaja u osnovnim organizacijama bili su:

- specijalizacija proizvodnje
- proizvodne linije
- tehnološke cjeline

Ovi kao i neki drugi elementi doveli su do formiranja dvije proizvodne osnovne organizacije udruženog rada, koje su u tehnološkom smislu zasebne cjeline i jednu koja će plasirati njihovu proizvodnju, koje istovremeno po svojim ljudskim i materijalnim potencijalima čine najveći dio, što ne znači da i ostale osnovne organizacije nemaju važnu ulogu u cjelini kombinata. U proizvodnim osnovnim organizacijama želimo, a to dobrim dijelom već i jeste, kadrove popuniti odgovarajućim profilima stručnih kadrova, koji će svojim užitim specijalističkim znanjima moći brzo ovladati tehnologijama proizvodnji koje postoje danas ili ćemo imati sutra. Put ka kvalitetnijoj i jeftinijoj proizvodnji, uz stručne kadrove i ostvarenje drugih pretpostavki vidimo u proizvodnim linijama točno određenih proizvoda na većim površinama, ovladanom kompletnom tehnologijom i mehaniziranom u svim fazama proizvodnje. Znamo da se to neće ostvariti preko noći, ali smo srednjoročnim programom odredili osnovne pravce razvoja, mada bi nam dobro došlo konkretnije definiranje dugoročne proizvodne politike kao i mjesto kombinata u sklopu toga.

Odgovor na ovo pitanje pored određivanja dugoročnog puta razvoja agrokompleksa naše zemlje sagledavamo u udruživanju i dogovaranju, ali ne samo na nivou Ravnih kotara, već i u okviru Dalmacije, Republike Hrvatske i Jugoslavije. Kad govorimo o širem udruživanju onda mislimo na povezivanja po konkretnim programima, po linijama proizvoda, koje ne bi trebalo biti opterećeno formama zbog kojih se često zaobilazi suština.

Prometna organizacija udruženog rada koja ima zadatak plasmana vlastite proizvodnje, može kroz svoje skladište i maloprodajne kapacitete koji su locirani na dijelu jadranskog područja plasirati jedan dio vlastite proizvodnje.

Ostali dio, koji je količinski naročito značajan kod povrtlarske proizvodnje podlozan je »hirovima« nedovoljno organiziranog tržišta ovih proizvoda, stoga je i proizvodnja nesigurna, bez dovoljno motiva i nije u mogućnosti da organizira korištenje proizvodnih kapaciteta u skladu s potrebama tržišta.

Veći dio naših proizvoda treba biti plasiran putem ostalih prometnih organizacija, na principima dohodovnih odnosa, dugogodišnjim ugovaranjem i poslovno-tehničkom suradnjom.

Zato transformaciju dosadašnjeg stanja privrede i društva započetu donošenjem ustavnih amandmana treba uporno nastavljati otklanjanjem daljnjih limitirajućih faktora za postizanje boljih rezultata. Pored povezivanja poljoprivredno-prehrambenog kompleksa, treba svakako na odgovarajući način zahvatiti sve strukture koje učestvuju u reprodukciji.

Proizvodnja bi morala polaziti od bilansa potrebnih roba, na osnovu čega bi se dogovorilo tko će što, koliko i po kojoj cijeni proizvoditi. Sada kad nam to nije polazni element, događa se da u određenom trenutku imamo previše roba koje se plasiraju ispod cijene koštanja, ili nedostatak roba na tržištu uz enormno visoke cijene. Na putu rješavanja ove problematike važnu ulogu morale bi odigrati komore i poslovne interesne zajednice koje su praktično asocijacije i proizvodnih i prometnih organizacija. Upravo se ove zajednice osnivaju sa zadatkom da pridonesu mijenjanju dosadašnjeg stanja, i ne bi nam se smjelo dogoditi da nakon izvjesnog vremena konsta-

tiramo da nisu postignuti efekti koje opravdano očekujemo s malo više planiranja, dogovaranja i jasno odgovornijeg ponašanja.

Veća potrošačka središta morala bi upravo putem ovih asocijacija tražiti put do proizvođača, odnosno osiguranja dovoljnih količina i asortimana prehrambenih proizvoda.

O ovom govorimo kao jednom od elemenata koji nije samo stvar Kombinata ili jednog užeg područja, ali bez čijeg se pravilnog rješavanja bitno umanjuju efekti i dobro organiziranih cjelina.

Priprema voćarsko-vinogradarskih a posebno povrtlarskih proizvoda još nije adekvatna potrebama tržišta, pa se i to negativno reflektira na snabdjevenost i potrošnju. Mi smo odredili zadatke upravo na tom planu finalizacije od proizvodnje do plasmana, a to znači da moramo prići konfekcioniranju roba, suvremenijem tretiranju koje zapravo ovi proizvodi zahtijevaju. Na ovim i drugim zadacima moramo raditi užurbano, jer to od nas traži materijalna osnova kombinata i našeg društva u cjelini.

Kada smo proveli udruživanje i kada se nova organizacija počela u praksi provoditi, uočeni su efekti koje u pozitivnom ili negativnom smislu daje udruživanje, a što u suštini predstavlja posljedicu dosadašnje razjedinjenosti. Prestalo se sa širokim spektrom djelatnosti u osnovnim organizacijama, a to znači sa sitnim i skupim djelatnostima, izvršena je koncentracija i raspodjela rada, otvorene mogućnosti specijalističke proizvodnje, formirane tehnološke cjeline u kojima je bolje i racionalnije gospodarenje, povećano korištenje kapaciteta te razvijeni samoupravni odnosi.

Ono što je također značajno, iako nije još došlo do punog izražaja jest mogućnost bržeg razvoja kroz udružena sredstva, povezivanje s drugim integriranim sistemom, bolja mogućnost dobivanja domaćih i inozemnih sredstava. Za ilustraciju navodimo dva primjera. Kombinat se nalazi u složenoj organizaciji udruženog rada »Voće-Unikonzum« Zagreb. I pored toga što nismo iskoristili sve prednosti koje su objektivno prisutne, nekoliko realiziranih zahvata potvrđuju prednost većih cjelina. Osnovna organizacija »Voćarstvo-vinogradarstvo« i osnovna organizacija »Uvoz-izvoz« iz sastava »Voća« započeli su zajedničkim ulaganjima podizanje 300 ha nasada višnjemaraskе. Prometna osnovna organizacija našeg Kombinata ostvaruje dobru međusobnu suradnju s »Voćem« na plasmanu južnog voća na području Dalmacije što je posebno važno za dobru opskrbljenost turističkog tržišta. Konfekcioniranjem vlastitih proizvoda vjerujemo da ćemo moći više učiniti na plasmanu značajnim prodajnim kapacitetima »Unikonzuma«.

Udruživanje nam je pokazalo da postoji određeni višak radne snage, a posebno će se u jednoj osnovnoj organizaciji pokazati tehnološki višak radnika kad uvedemo modernu i mehaniziranu tehnologiju. Znamo da to moramo rješavati otvaranjem novih proizvodnih kapaciteta, koji će moći uposliti višak radne snage, međutim dok ćemo u prometnoj osnovnoj organizaciji to relativno lako riješiti, u proizvodnoj organizaciji će to biti znatno teže.

U sadašnjoj fazi razvoja Kombinata kooperativne odnose nismo mogli značajnije razviti iz nekoliko osnovnih razloga. Prije svega treba konstatirati da su pogrešna ponegdje prisutna mišljenja koja razvoj sela poisto-

vjećuju s razvojem poljoprivrede u selu. Ima brojnih primjera koji to demantiraju, sa druge strane propadale su akcije za razvoj poljoprivrede tamo gdje nije bilo niti osnovnih preduvjeta za stvaranje robnih proizvođača.

Ova napomena ne odnosi se na jedan dobar dio individualnog sektora Ravnih kotara, gdje i Kombinat treba pored već prisutnog zadružnog sektora odigrati značajniju ulogu. Osnovni razlozi zašto to nije već i sada, leže u neorganiziranosti tržišta i nedostatku finalizacije u smislu suvremene pripreme te preradbenih kapaciteta voća i povrća.

Prema statističkim podacima u 1975. godini struktura oraničnih površina Ravnih kotara bila je slijedeća:

Obradive površine

O P I S	HA	SVEGA %
— oranice i vrtovi	28.716	69
— voćnjaci	4.023	10
— vinogradi	6.008	14
— livade	2.733	7
SVEGA	41.480	100%

Od ukupnih obradivih površina navedenog područja u društvenom sektoru nalazi se 7,9% oranica i vrtova, 13,5% voćnjaka, 3,7% vinograda i 3,4% livada ili ukupno 7,6%.

Proizvodnja povrća u 1975. godini

O P I S	SVEGA
— svega povrća u tonama	47.530
— ha pod povrćem	6.886
— prirod po 1 ha u tonama	7,0
— procjena tržišnih viškova — tona	29.000

Prosječan prirod je vrlo nizak i kreće se oko 1/3 priroda na društvenim gospodarstvima, a izuzetak čine nekoliko punktova kao što su islamski i vranski bazen.

Zakon o udruženom radu otvorio je nove šire mogućnosti na tom planu, i u tu svrhu će Kombinat paralelno s drugim akcijama oko jedne osnovne organizacije koja se sada bavi kooperacijom započeti sa stvaranjem jezgra budućeg OOUR kooperanta.

Rekli smo da je potrebno formiranu radnu organizaciju, odnosno njene organizacijske cjeline što prije konsolidirati, kako bismo mogli čim prije nastaviti započete integracijske procese.

Svi drugi subjekti na području Ravnih kotara, kojim je s ekonomskog stanovišta mjesto u cjelini agrokompleska, također treba da žurno rade na pripremi i konsolidiranju svojih sredina, i time ostvarimo preduvjet za na-

stavak ovog procesa. Već sada smo zacrtali međusobne odnose i subjekte koji trebaju biti učesnici udruživanja. Jasno je da praktična rješenja međusobnih odnosa treba raditi na postavkama Zakona o udruženom radu, na principima dohodovnih odnosa, objedinjavanja zajedničkih funkcija i s elementima solidarnosti. Smatramo da je složena organizacija udruženog rada najprikladnija forma koja treba da poveže slijedeće radne organizacije: »Maraska« Zadar, »Mljekara« Zadar i organizacije proizvodnje i prerade u Benkovcu, te Poljoprivredni kombinat »Zadar«.

I bez posebnog isticanja jasno nam je da je ovim radnim organizacijama mjesto u sklopu agrokompleksa Ravnih kotara. »Maraska« s vinarijom i tvornicom BAP i vinarija u Benkovcu (sada u sklopu »Badel-vinoprodukta«) već sada bi mogle apsorbirati dio voćarsko-vinogradarske proizvodnje i zajedničkim ulaganjima na površinama kombinata i individualnog sektora podizati nasade industrijskih sorata voća i vinskog grožđa.

Rashladni kapaciteti od 4.000 tona u Benkovcu imali bi svoju veću opravdanost egzistiranja u sklopu veće cjeline, jer bi utjecala na razvoj primarne proizvodnje subregije. Međutim treba napomenuti da i sada kombinat i »Maraska« zajedničkim ulaganjima podižu plantažu vinskog grožđa na 350 ha.

Ovim udruživanjem bila bi objedinjena primarna poljoprivredna proizvodnja, promet i prerada, čime bismo dobili još značajnijeg nosioca agrokompleksa u Dalmaciji, koji bi bitno doprinio povećanju i sada ne malih 10% ukupnog prihoda poljoprivrede Dalmacije u ukupnom prihodu društvenog sektora poljoprivrede Hrvatske.

Razumije se da bi ovakva integrirana cjelina i nadalje trebala ostati otvorena za povezivanje unutar i izvan regije, od učešća pojedinih osnovnih organizacija u zajedničkom proizvodu do poslovno-tehničke suradnje s drugim sistemima u regiji i izvan nje.

Provođenjem ovog udruživanja za koje vjerujemo da će uskoro biti realizirano, ne iscrpljuju se mogućnosti i potrebe povezivanja u Ravnim kotarima.

Daljnji potencijalni učesnici udruživanja s ovog područja bili bi: Tvornica za preradu soje, Poduzeće za ulov i preradu ribe »Adria«, te sadržaj i kapacitete zadarske luke. Tvornica za preradu soje koja će uskoro početi radom nametnut će nove zadatke i mogućnosti poljoprivrednoj proizvodnji, odnosno preradi i finalizaciji proizvoda soje.

Poduzeće za ulov i preradu ribe »Adria« mogla bi oko sebe razvijati preradu povrća, koju je i ranije imala, istina u malom obimu.

U zadarskoj luci bi se korištenjem postojećih kapaciteta i sadržaja, izgradnjom novih, zbog određenih prednosti koje ima u odnosu na druge luke, mogli bi se razvijati novi skladišni i rashladni prostori namijenjeni potrebama dopreme južnog voća, te izvoz ne samo vlastitih proizvoda nego i poljoprivrednih proizvoda cijele Republike.

Zbog zadataka i ciljeva koje smo predvidjeli, moramo raditi brzo i s povećanim naporima, pri čemu ne smijemo ni jednog trenutka izgubiti iz vida kvalitet, kojeg trebamo dobiti transformacijom dosadašnjih stanja, jer u novim odnosima moramo naći stimulans za povećanje poljoprivredne proizvodnje.

FUNKCIJA PROIZVODNJE I OPSKRBE VOĆA I POVRĆA NA PROGRAMU RADA POSLOVNE ZAJEDNICE ZA VOĆE I POVRĆE ZAGREB

UVOD

Nedovoljna proizvodnja voća i povrća po količini i kvaliteti u nas izaziva neadekvatnu opskrbu našeg tržišta. Česte su pojave naročito u zimskim mjesecima, da pojedinih vrsta voća i povrća ima vrlo malo na tržištu, a kao posljedica toga dolazi do formiranja abnormalno visokih cijena nedostupnih većini potrošača. Ovakve pojave su posebno česte sa povrtnim kulturama, jer je tek u začetku organizirana velika proizvodnja povrća u društvenom sektoru. Nedostaje kompletna organiziranost u procesu proizvodnje, dorade, prerade i plasmana povrća. U proteklom dužem razdoblju često nam se je događalo, da veća količina proizvedenog povrća na njivama propadne jer nije bilo mogućnosti plasmana, a pogoni za preradu istog nisu bili izgrađeni. Ovakve pojave dovode proizvođače povrća u financijske gubitke i do odustajanja od ove proizvodnje i do preorijentacije na proizvodnju sigurnijih poljoprivrednih kultura koje ne stvaraju gubitke.

Radne organizacije iz oblasti trgovine voća i povrća koje su prihvatile politiku dugoročnog ugovaranja povrća po određenim cijenama koje garantiraju proizvođačima, u godinama velike ponude povrća i pada cijena mogu ostvariti također financijske gubitke, jer su u takvom stanju na tržištu niže maloprodajne cijene od cijena koje treba po ugovoru platiti proizvođačima. To je zapravo osnovni razlog da politika ugovaranja proizvodnje između proizvođača i trgovine nije dala očekivane rezultate. Fondovi rizika koji bi u takvoj proizvodno-tržnoj situaciji trebali doći do izražaja nisu još formirani niti su dobili odgovarajuću podršku od svih faktora odgovornih za proizvodnju, doradu, preradu i opskrbu sa ovim proizvodima. Društvene materijalne rezerve voća i povrća na razini gradova, kao niti na razini republike i federacije praktično, ne postoje, pa prema tome nisu moguće niti društvene intervencije u slučaju loše opskrbe.

Organizirana proizvodnja voća (jabuke, breskve i stolno grožđe) u društvenom sektoru dala je vrlo veliku i kvalitetnu proizvodnju a time i znatno bolju i jeftiniju opskrbu tržišta. Nakon petnaest godina iskustva na plan-tažnoj proizvodnji voća s primjenom suvremenom tehnologijom i kvalitetnim sortimentom možemo tvrditi da je to put sa kojim možemo vrlo brzo i efikasno proizvesti dovoljne količine voća i povrća za potrebe naše zemlje i za izvoz. Za efikasno i racionalno rješenje ovog kompleksa potrebna je organizirana suvremena proizvodnja voća i povrća na velikim površina-

ma, organizirana dorada i prerada, organizirana i ugovorena prodaja na domaćem i stranom tržištu, formiran fond rizika i organizirane materijalne rezerve. Dosadašnja parcijalna rješenja dala su značajnije rezultate uglavnom kod voća i grožđa koje ima duži vijek trajanja u hladnjačama. Proizvodnja povrća i voća na velikim površinama uz primjenu suvremene tehnologije i suvremeni sortiment daje jeftiniju proizvodnju, što je od posebnog značenja za plasman u svježem i prerađenom stanju na domaćem i stranom tržištu.

U proteklom razdoblju nismo postigli zadovoljavajuće rezultate na sortiranju i pakiranju povrća i voća, ne pratimo dovoljno brzo najrazvijenije zemlje u svijetu na ovom području. Radi neadekvatnog pakiranja i transporta ovi lako pokvarljivi proizvodi vrlo brzo gube na kvaliteti i propadaju. Zbog toga od posebnog je značenja izgradnja objekata u kojima se može izvršiti sortiranje i pakiranje I klase i prerada tzv. II klase voća i povrća. Za brzo poboljšanje sadašnjeg stanja u proizvodnji i opskrbi voća i povrća prioritet ima društveni sektor, ali ne smije se zanemariti niti individualni sektor proizvodnje, jer kao dopunski uvijek može odigrati pozitivnu ulogu.

Današnje stanje u proizvodnji, doradi, preradi, uslugama i plasmanu voća, povrća i prerađevina ne zadovoljava zahtjevima našeg društva. Nedovoljna povezanost proizvodnih organizacija s organizacijama koje se bave preradom, plasmanom i uslugama još više zaoštrava ovo stanje. Radi toga bilo je neophodno pristupiti udruživanju rada i sredstava u ovoj sferi i radi toga je u Zagrebu formirana Poslovna zajednica za proizvodnju, doradu, preradu, usluge i plasman voća, povrća i prerađevina. Program rada ove zajednice je velik i značajan, ali s obzirom na složenost rada nije realno očekivati vrlo brzo velike rezultate.

Značenje voća i povrća u ishrani stanovništva

Voće i povrće imaju sve veće društveno-ekonomsko značenje kao hrana, industrijska sirovina, i kao izvozna roba. Proizvodnja voća i povrća uvijek je bila predmet zainteresiranosti ne samo proizvođača i potrošača, već i društvene zajednice. Ovi proizvodi sadrže biološki pogodne izvore zaštitnih tvari (uglavnom mineralnih soli i vitamina), pa stoga predstavljaju prijeko potrebnu i nezamjenjivu ljudsku hranu. U procesu nagle urbanizacije, u situaciji kada je čovjekova okolina iz niza izvora sve više zagađena, čovjeku se povećava potreba upravo za supstancijama koje sadrži voće i povrće kao faktorima za otklanjanje intoksikacije kojoj je izložen ljudski organizam.

Od pojedinih vrsta voća i povrća u ishrani stanovništva u nas se najviše konzumira jabuka, zatim kruška, breskva, šljiva itd., a od povrća: krumpir, grah, kupus, rajčica, kelj i dr. Razumije se da se pojedine vrste voća razlikuju po svom sastavu, o čemu i ovisi njihova kvaliteta kao prehrambenog artikla. No, uloga i značenje pojedinih vrsta voća i povrća za ishranu stanovništva procjenjujemo i po količini koja se potroši po jednom stanovniku na određenom području.

Pored voća i povrća koje konzumiranje imamo u svježem stanju, zahvaljujući tehničko-tehnološkom progresu javlja se danas čitav niz proizvoda od voća i povrća namijenjenih ljudskoj ishrani. Ti proizvodi nastali su kao potreba sve razvijenih urbanih sredina i zbog sezonskog karaktera te robe.

Proizvodnja voća i povrća u Jugoslaviji

Geografski položaj, povoljni ekološki uvjeti i prostrane površine plodnih zemljišta, zatim pristupačnost velikih međunarodnih tržišta, omogućili su još od davnine razvitak voćarstva, vinogradarstva i povrtlarstva u našoj zemlji, tako da danas Jugoslavija zauzima značajno mjesto u Evropi i u svijetu po proizvodnji voća i povrća. Ilustracije radi naveli smo prosječnu godišnju proizvodnju za pojedine vrste voća zadnjih 20-etak godina.

Proizvodnja voća u Jugoslaviji
1955 — 1973.

Vrsta voća	U tonama			
	Godišnji prosjek 1955 — 1964.	1964—1968.	Godišnji prosjek 1969—1973.	Za cjelokupno razdoblje
0	1	2	3	4
Jabuke	215.000	222.000	268.800	295.700
Kruške	76.000	81.000	113.246	97.123
Šljive	717.000	661.600	918.400	790.000
Trešnje	54.300	48.740	52.973	50.857
Višnje	28.000	28.400	42.203	35.302
Kajsije	22.000	23.280	25.613	24.447
Breskve	25.900	44.100	62.574	53.337
Ukupno:	1,139.800	1,109.720	1,583.809	1,346.766
Indeks	100	97,34	138,93	118,14

Izvor: Za period 1955 — 1964. prosjek iz »Zbornika referata Savjetovanja o pripremanju voća i povrća za domaće tržište i izvoz. Novi Sad, Privredni pregled, Beograd str. 1/20. Za period 1964—1973. (posebno 1964—1968. i 1968—1973) izračunat je prosjek za SGJ za 1974. str. 167.

Treba, međutim, naglasiti da imamo dosta neusklađenu strukturu, jer na samu šljivu otpada 60% proizvedenih količina voća. Posljednjih godina podignute su velike plantaže, na kojima jabuke zauzimaju preko 27%, kruške 19,6%, breskve 14,8%. Na sve ostale voćke otpada oko 35%.

Za povrće možemo reći da je pored voća hrana budućnosti s obzirom na fiziološke potrebe suvremenog čovjeka. Naša zemlja obiluje dobrim uvjetima za proizvodnju povrća zbog različitih klimatskih prilika pa se ono

može uzgajati vrlo rano, a i vrlo kasno u toku godine. U proizvodnji povrća najviše je zastupljen krumpir s preko 50% što se vidi iz naredne tabele. Iz podataka se vidi da je prosječna godišnja proizvodnja povrća zadnjih pet godina veća od prethodnog petogodišnjeg prosjeka za 7,24%, dok je kod voća u istom razdoblju postignut znatno veći napredak. U proizvodnji jabuka vrlo zapažene rezultate postigli su slijedeći proizvođači: »Borinci« — Vinkovci, PPK »Zagreb«, »Godomin« — Smederevo, »Makedonijaplod« — Resen itd., u proizvodnji bresaka vrlo dobre rezultate postigli su: Poljoprivredno dobro »Zadar«, Poljoprivredni kombinat »Južni Banat«, Bela Crkva i dr.

Međutim i pored odgovarajućeg napretka u proizvodnji voća i povrća naša zemlja, još ni izdaleka posebno kod povrća nije postigla u tom pogledu ono što bi trebalo postići. Neke susjedne zemlje postigle su bolje rezultate u proizvodnji povrća premda imaju slične ekološke uvjete.

*Proizvodnja povrća u Jugoslaviji
1964 — 1973.*

Vrsta povrća	Godišnji prosjek u tonama	
	1964—1968.	1969—1973.
Krumpir	2,826.000	2,888.000
Grah	198.800	180.800
Grašak	12.600	16.800
Crveni i bijeli luk	200.000	352.400
Kupus i kelj	566.600	630.800
Paprika	219.400	294.200
Rajčica	312.600	355.200
Dinje i lubenice	462.200	429.600
U k u p n o:	4,798.200	5,147.800
Indeks:	100	107,24

Izvor: Izračunato iz SGJ za 1974. strana 166.

*Proizvodnja voća po glavi stanovnika
(Godišnji prosjek za 1963/67)*

U kg

Vrsta voća	Jugoslavija	Italija	Mađarska	Bugarska	Grčka
Jabuke	11,3	43,3	43,3	40,2	23,0
Kruške	4,1	23,0	5,3	10,8	11,0
Breskve	2,2	25,1	4,9	16,0	14,0
Kajsije	1,1	1,1	8,4	4,4	3,2
Svega (1 — 4)	18,7	92,5	61,9	71,4	51,2

Izvori: Doktor A. Mišev

Zbornik referata sa
Savjetovanja str. 7.

Iz slijedećeg prikaza proizvodnje nekih vrsta voća po glavi stanovnika u našoj zemlji i nekim susjednim zemljama vidljivo je da zaostajemo, što se reflektira na nižu potrošnju.

Potrošnja voća i povrća

Po potrošnji voća i povrća, kao što smo već konstatirali, naša je zemlja na jednom od posljednjih mjesta u Evropi. I ako postoje dobri uvjeti za znatno povećanje kako proizvodnje, tako i potrošnje. Potrošnja voća po jednom stanovniku godišnje iznosi oko 60 kg (sa šljivama), dok u mnogim drugim zemljama iznosi 70, 80, 90, pa i preko 100 kg. Godišnje potrošimo u prosjeku oko 130 kg povrća po jednom stanovniku (s krumpirom), dok mnoge evropske zemlje potroše 200, 220 kg po stanovniku.

Radi mogućnosti usporedbe potrošnje voća u Jugoslaviji s potrošnjom voća s nekoliko zapadnih zemalja, navodimo ove podatke.

Potrošnja voća u zemljama EZ Zapadne Evrope i Jugoslavije per capita (1970)

U kg

Zemlja	Jabuke	Kruške	Ost. kont. i južno voće	Svega
0	1	2	3	4
1. SR Njemačka	39,3	12,5	119,7	171,5
2. Francuska	28,9	10,1	83,2	122,2
3. Italija	33,8	30,7	141,9	206,4
4. Nizozemska	35,8	10,8	90,7	137,3
5. Belgija	30,6	10,6	85,3	126,5
6. Danska	—	—	—	—
7. Prosjek za				
Ukupno EZ	34,2	16,9	112,5	163,6
8. Vel. Britanija	15,5	2,4	—	—
9. Jugoslavija	17,9	—	42,8	60,7

Izvor: Za EZ: Dr. Fritz Winter i dr.,

Kolovoz 1974. (prijevod ing. Jelenčić S. u rukopisu)

Sada je Velika Britanija u EZ, ali kada su podaci objavljeni nije bila član EZ pa je tako izdvojeno:

Za Jugoslaviju dr Josip Štihan Potrošnja krušaka za Jugoslaviju nije posebno prikazana, već je to obuhvaćeno u količini potrošnje »ostalo kontinentalno i južno voće«.

Kada uspoređujemo potrošnju voća kod nas i u zapadnoevropskim zemljama očito se vidi da znatno zaostajemo. U Italiji na primjer potrošnja voća veća je nego u nas za više od tri puta.

Na potrošnju povrća i voća utječe niz čimilaca, kao što su visina proizvodnje na određenom području, razvoj trgovačke mreže koja vrši nabavu i prodaju te robe, mogućnosti uvoza, visina standarda stanovnika, tradicija potrošnje itd. Kada je riječ o standardu stanovništva i s tim u vezi ocjena potrošnje, kod toga je vrlo važno saznanje da li se vodi o artiklima koji predstavljaju hranu ili onima koji služe za dopunu hrani. Kada se radi o artiklima koji služe za ishranu uzmimo, da je to krumpir, njegova se potrošnja neće povećati s porastom standarda, dok će se na primjer potrošnja jagoda povećati, jer je potrošač kadar izdvojiti i veća sredstva za konzumiranje toga voća.

Program rada i akcija Poslovne zajednice za proizvodnju, doradu, usluge i plasman voća i povrća i prerađevina za 1977. godinu

Program rada i akcija PIZ-e zasniva se na osnovnim odredbama samoupravnog sporazuma i statutarne odluke. Konkretizacija tih odredbi u obliku niza posebnih samoupravnih sporazuma, odluka i drugih normativnih akata i akcija znači početak u praktičnom ostvarivanju ciljeva datih u samoupravnom sporazumu u osnivanju PIZ-e. Kažemo početak svjesni da samoupravno organiziranje privrede na osnovama novog Ustava do potpunog udruživanja rada i sredstava nije kampanja već veoma složena ali i nužna. Stoga, kao što se vidi, u programu se predviđa niz daljnjih samoupravnih akata koji tek trebaju stvoriti uvjete za udruživanje rada i sredstava. Proces je i suviše složen da bi se moglo očekivati da će već u prvoj godini PIZ-a djelovati u punoj mjeri u svim sferama udruživanja rada i sredstava, odnosno da će se tako brzo uspostaviti novi društveno-ekonomski odnosi. Obavezno ugovaranje proizvodnje i prometa proizvoda i usluga unutar članice prvi je korak poslovnog povezivanja na trajnoj osnovi koji se mora razviti do ravnopravnog preuzimanja rizika, zajedničke odgovornosti za proširenje materijalne osnove rada i sudjelovanja u dohotku. To će zahtijevati veliku aktivnost skupštine i njenih organa na programu samoupravnog organiziranja.

I — PROIZVODNJA I OPSKRBA

1. Razrada plana opskrbe voćem i povrćem te prerađevinama grada Zagreba, a eventualno i ostalih gradova, koji će se uključiti u sistem opskrbe, i to po količinama, asortimanu i rokovima isporuke za 1977. godinu.
2. Uspoređivanje plana potreba tržišta grada Zagreba sa planovima proizvodnje članica — izradbe bilance proizvodnje i tržišta za 1977. godinu.
3. Dogovaranje uvjeta za ugovaranje proizvodnje i prometa, voća i povrća između članica na načelima suradnje i udruživanja rada i sredstava.
4. Utvrđivanje liste deficitarnih odnosa suficitarnih odnosa kritičnih proizvoda unutar bilanciranog stanja PIZ-a.

5. Organiziranje proizvodnje deficitarnih proizvoda odnosno istraživanja tržišta za nabavu iz drugih opskrbnih centara.

6. Sklapanje predugovora za replasman viškova u druge potrošačke centre u Jugoslaviji odnosno izvoz.

7. Povezivanje s ostalim opskrbnim centrima radi praćenja proizvodnje i tržišta voća i povrća u SFRJ, te izrada bilance uvoza odnosno izvoza.

8. Izrada i donošenje plana potreba tržišta i proizvodne orijentacije za 1977. godinu.

9. Angažiranje naučno-istraživačkih institucija na unapređenju proizvodnje i prometa voća i povrća (u granicama raspoloživih financijskih sredstava).

II — RAZVOJ DRUŠTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA

1. Donošenje samoupravnog sporazuma o udruživanju radu i sredstava između OUR-a koje se bave poslovima prometa robe i usluga te proizvodnih organizacija.

2. Povezivanje proizvodnje i prometa sa potrošnjom — uključivanje velikih potrošača u PIZ-u i predstavnika Savjeta potrošača iz grada Zagreba u organe upravljanja PIZ-e.

3. Definiranje društveno-ekonomskog položaja razvojnih institucija (znanstvene i druge) u Poslovnoj interesnoj zajednici.

4. Donošenje samoupravnog sporazuma o osnivanju Fonda rizika (interne organizacije osiguranja) za stabilnost proizvodnje i tržišta.

5. Analiza poslovnih odnosa članica PIZ-e s bankom s ciljem stvaranja eventualnih članica PIZ-e s bankama s ciljem stvaranja eventualnog internog bankarskog mehanizma odnosno povezivanja poslovne zajednice s određenom bankarskom institucijom.

6. Analiza stupnja suradnje i povezanosti članica u poslovnim odnosima:

a) u asortimanu voća i povrća i prerađevina,

b) u ostalim poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima.

7. Donošenje samoupravnog sporazuma u oblicima obavezne suradnje članica koje se bave poslovima izvoza i uvoza s proizvodnim i drugim organizacijama — članicama PIZ-e (prema članu 43 Ustava SFRJ).

8. Donošenje samoupravnog sporazuma o srednjoročnom planu razvoja proizvodnje, dorade, prerade i prometa voća i povrća.

9. Organiziranje službe informiranja (poslovne informacije).

III — POLOŽAJ PIZ-a U PRIVREDNOM SISTEMU — SISTEMSKA PITANJA

1. Utvrđivanje prijedloga mjera koje bi Skupština grada Zagreba, odnosno drugih gradova trebala poduzeti u sređivanju tržišta.
2. Analiza djelovanja sistema cijena u prometu voća, povrća i prerađevina.
3. Uključivanje kompleksa voća i povrća u Zeleni plan odnosno Društveni dogovor o agraru.
4. Sagledavanje kompleksa voća i povrća sa stanovišta materijalnih rezervi Republike i gradova sa dva aspekta:
 - a) učešću u izgradnji skladišnih kapaciteta,
 - b) participaciji u stvaranju fondova rizika.
5. Izrada elaborata i prijedloga za stimuliranje domaće proizvodnje onih proizvoda koji se uvoze (u zajednici sa ostalim poslovnim zajednicama i udruženjima) u Jugoslaviji.
6. Izrada elaborata i prijedloga za stimuliranje proizvodnje i izvoza voća i povrća (prvenstveno povrća) i prerađevina) (u zajednici s ostalim opskrbnim organizacijama i udruženjima u Jugoslaviji).

IV — AKTIVNOST ORGANA UPRAVLJANJA PIZ-e

1. Skupština

Zasjedanje — početak veljače 1977. godine

- Usklađivanje proizvodnje s potrebama tržišta:
 - a) potrebe koje se realiziraju unutar PIZ-a
 - b) utvrđivanje liste i količine proizvoda iz uvoza odnosno nabave izvan kruga članica,
 - c) utvrđivanje liste proizvoda za izvoz odnosno plasman na treće tržište,
 - d) proširivanje poslovne aktivnosti — zajednice — povezivanje sa velikim potrošačima (turističke organizacije, zdravstvene ustanove, JNA i dr).
 - e) Adaptiranje organa upravljanja — proširivanje izborom predstavnika potrošača (gradskih savjeta i potrošača kao članica Poslovne interesne zajednice).

Zasjedanje — konac lipnja 1977. godine

- Donošenje 5-godišnjeg plana razvoja i proizvodnje, dorade, prerade i prometa voća, povrća i prerađevina,

— Smjernice za povezivanje sa bankarskim organizacijama eventualno osnivanje interne banke,

— Osnivanje službe informacija.

Zasjedanje — konac studenog 1977. godine

— Odluka o pristupanju određenoj banci odnosno ev. formiranju interne banke,

— Ocjena rezultata poslovne aktivnosti zajednice,

— Plan potreba tržišta za 1978. godinu

— Utvrđivanje uvjeta o obaveznom ugovaranju proizvodnje voća i povrća za 1978. godinu.

ZAKLJUČAK

Iz prvog dijela obrazloženja ove teme proizlazi osnovna problematika s kojom smo danas suočeni u kompleksu proizvodnje i opskrbe voćem i povrćem. Drugi dio ove podteme konkretno obrazlaže program rada i akcija Poslovne zajednice za voće i povrće. Realizacija ovog ambicioznog programa rada ove Zajednice ovisit će prvenstveno od angažiranja članica Zajednice, te o podršci društveno-političkih faktora našeg društva.

Dakle o realizaciji ovog programa ovisit će daljnji razvoj proizvodnje i opskrbe voćem i povrćem u okviru ove Poslovne zajednice u narednom razdoblju.

LITERATURA

1. **Stanković D.**, Perspektive proizvodnje voća i povrća Beograd 1973.
2. **Trgo D.**, Problemi proizvodnje i prometa povrća i voća, te uloga PPK »Zagreb« u opskrbi tržišta (magist. radnja) Zagreb, 1973.
3. **Matas J.**, Analiza organizacije rada u PPK »Zagreb« (magist. radnja) Zagreb, 1976.
4. **Adamić F.**, i **Mihelić E.**, Perspektive razvoja proizvodnje jabuka u Jugoslaviji, referat na Kongresu o proizvodnji ljudske hrane Novi Sad, 1975.
5. Program asanacije voćarskih nasada PPK »Zagreb« Zavod za voćarstvo Zagreb, 1974.
6. Program rada i akcija PIZ-a za 1977. godinu, Zagreb, 1976.